

D É S I H U B E R I S T V Á N

Irta: KÁLLAI ERNŐ

Dési Huber negyvenhárom éves. Apja német eredetű mesterember volt, anyja magyar kurtanemes családból származott. Autodidakta. Sokat hányódott, amíg festő lett belőle. Nyugtalan, konok, akaratos fejvel sehogysem tudott belenyugodni viszonyai szürkeségébe. Mindent lerázott magáról és folyton újra kezdte. Volt kovácsinas, pincérfiu, kifutó, dolgozott gyárban, zsákolt kint a Dunán, majd ügyvédi irodába került dijnoknak, de ott sem volt maradása. Bejárta a régi Magyarországot, Dunántul, a Felvidéken, Erdélyben csavargott. Ott érte a háború alig husz éves korában, rövidesen a frontra került, ott is maradt 1918-ig. Az összeomlás után hazatért és Déssett, apja órás és ékszerésműhelyében megtanulta az aranyművességet. Ekkor kezdett rajzolni. Első tanítója Szopós Gyula rajztanár, egykor Benczur és Székely növendéke, mértani testekből, kockákból, hengerből, kupból álló építményeket rajzoltatott vele szabatosan a valóság után. Majd meglátjuk, hogy mértani formákkal és azok építményes kompozíciójával később, haladó festőkorában is sokat vesződött. 1921-ben felment Pestre. Nappal gyárban dolgozott, este az Iparművészeti iskolában, majd *Podolávi-Volkmann* rajziskolájába járt. 1924-ben lement Olaszországba. Ott is mint gyárimunkás kereste meg a kenyerét, de szabad idejében rajzolgatott és a muzeumokat járta. 1927-ben állított ki először. A torinói quadriennálén és a fizenzei nemzetközi grafikai kiállításon szerepelt néhány rézkarccal és aquatintával. Ugyanekben az évben hazatért. A Képzőművészek Uj Társasága tagjai közé választotta s azóta állandóan részt vesz a pesti kiállításokon.

Szereplését, mint határozott, kemény vágású tehetség nyilvánulását a kritika számon tartotta. Két festményét a Fővárosi Képtár vette meg. Az egyiket (*Guberáló*) a képtár új szerzeményeinek kiállítása alkalmából a *Magyar Művészet* 1937 januári számában közölte. Kopp Jenő a kiállításról írt cikkében *Barcsay* Jenő és *Körmenyi* András mellett Dési Huber Istvánt emelte ki, mint a fiatalok egyik legkiválóbbját.

Dési Huber tehát nem ismeretlen érték, de azok a képek, amelyek révén nevet szerzett magának, 1935-ből, sőt jórészt még előbből valók. További munkásságát a betegség két teljes esztendőre félbeszakította, abból pedig, amit 1937 óta festett, a *KUT* tavalyi kiállítására éppen csak hogy izelítő jutott. Dési Huber újabb képeit csak az a néhány szakmabeli ismeri, aki a vidéken lakó festőt műtermében meglátogatta. Művészkörökben mégis híruk futott, még pedig megérdemelten. Nyilvánvaló, hogy nemcsak időrendre, de stílusra is merőben új és igen jelentős képekkel van dolgunk.

Dési Huber ezekben az új művekben bizonyult először vérbeli festőnek. Stílusának eleven lüktetése magával ragadó, de ez a festői lendület többet jelent egy temperamentum színes fölszabadulásánál. A színek vihart keverő sodrában a valóság tudata feszül. A kifejezésre törő indulatot a földdel és a néppel közös sorsot vállaló szeretet nemcsak hevíti, de köti is. Ahol Dési Huber színei végig szántanak, tájakon és arcokon, ott égő sebek és tüzes örömek fakadnak, de ebben a felszabadult festői érzelmességben a magyarság társadalmi és népi mélységei is napvilágra törnek. A sok álmatag, puha hangulat meg óvatos tapogatódzás közepette, amellyel újabb magyar festőink mind a valóság, mind a forma modern problémáit kerülgetik, Dési Huber képei a tett erejével hatnak. Férfias kiállásukon nem fog az énbódulat áfiuma. Témára, ábrázolásra

éhezön, forró szívvvel és tárt karokkal fogadják magukba az életet, a tárgyak és jelenségek özönlését. Mint a magyar festőket általában, kivált pedig a maiakat, Dési Hubert is igézetben tartja a színek érzékletes szépsége és lelki hatalma, de ő a szint nem a valóság ábrándos fölhigitására, hanem éppen ellenkezőleg izzó egybesúritésre fordítja. Miként Barcsay Jenő a maga komorabb és zárkózottabb módján, a nálánál sokkal áradozóbb, mondhatnók barokkosabb Dési Huber is a *Nemes Lampérthok*, *Uitz Bélák*, *Galimbertiek* letűnésével halottnak vélt magyar expresszionizmust támasztja uj életre. Benne is ennek az expresszionizmusnak a nagyszerű, ütemes érzelmi lendülete lobban újra, egy valóságosabb és testesebb, bár változatlanul a lényegre irányuló ábrázolás kötetmei alá fogva. *Derkovits* óta Barcsay és Dési Huber annak az új, dinamikus realizmusnak a legkiválóbb művelői, amely az elbágyadó lélekfestéssel, a kenetteljes spiritualizmussal szemben bizonynyal nyersebb, de erővel teljesebb művészetet jelent.

Dési Huber hányatott ifjuságára gondolva azt vélné az ember, hogy a festő, aki annyit sodródott és vivódott az életben, változó körülmények között, művészetét is készségesen tárta fel a valóság és ami ezzel egyet jelent, az érzéklet ezer arcu szövevénye előtt. De a festő fejlődése egészen másképp alakult. Első rézkarcain a fényárnyék hatások hol borongó, hol drámai romantikája kísértett. Erre a kezdetre végletesen szélső ellentét következett. Dési Huber figyelme a tárgyilagos és szerkezetes képfoma problémái felé fordult. Azok a festmények, amelyek először tették ismertté, konokul elzárkóztak a nyílt térségű, szervesen lüktető élet elől. Dési Huber az ábrázolást a formák sikszerű, spekulatív rendszerébe törte és tiszta, vonalrajzos konturok közé foglalta. A vonalakat annyira kiélezte, mintha kőbe vagy fémbe metszette, nem pedig színek közé ágyazta volna őket. A kubizmus példáját tartotta szem előtt, de csak rideg vázát vette át, anélkül, hogy a felület szellemes festői megművelésével élni tudott vagy akart volna. (Hiába minden: sikhöz kötött szerkezeti szigorúságra és festői szabadságra csak a franciák képesek. A mi festőink csak az egyiket vagy a másikat birják. Ebből következik, hogy képszerkesztésük doktrínér merevségre, akadémizmusra hajlamos, viszont festői szabadságuk könnyen válik pongyolasággá.) A festői aszkézis és a rideg szerkezetiség, a mindenek fölött való rend elve Dési Huber képein majdnem mértani sematizmussá merevedett, amely a természet jelenségeit következetesen kirekesztette magából. Annál nagyobb teret nyújtott gyárak, tüzfalak, háztetők és egyéb építményes tárgyak részére, amelyek formavilága már eleve beleilleszkedett a stilus elvont, konstruktív keretébe. Ez a keret túl szándékos, tehát nehézkes és erőszakolt volt. Dési Huber a szerkezetet halálosan komolyan vette. Nem tudott vele játszani, nem tudta eléggé függetleníteni az ábrázolástól. Mindig arra törekedett, hogy tárgyilag, tehát a valóság felől indokolja és hogy másrészt a valóság képében egy tervszerű és egyetemes értelmű életrend jelképes törvényábláit teremtsen. Dési Huber tehát konstruktív és az eszme távlatában is mindenképp a valóságot kívánta szolgálni. Az absztrakcióhoz is realisztikus célzattal nyult, de a forma ezt a célzatot guzsba kötötte. A stilus elméletileg túl volt terhelve. Dési Huber tulságba vitte a szerkezetiség elvét, amelyet nálunk általában túl kevésbé szokás figyelembe venni. De ez a konstruktív formai diktatura, amely az önkénytelenség legcsekélyebb mocanását sem tűrte, mégis üdvös fegyelmezésnek bizonyult. Kítűnő gyakorlatul szolgált a határozottan tagozó, ütemes komponálás irányában. Dési Hubernek a konstruktív fegyelem vérévé vált. Ennek az ösztönös fegyelemtartásnak köszönheti, hogy kezén a forma ma

sem málik széjjel, hanem a színek zuhatagos forrongását is biztos merbe szoritja.

A merev szerkezetes felületet idővel kikezdte és meglazította az ébredő természetesség. A konstruktív váz sikká egyengetett mértani eresztékeiben lassanként festőibb erők sarjadoztak. A kemény helyi színeken lágyabb, simulékonyabb árnyalatok kezdtek előmleni és a tárgyak szerveesebb alakot öltöttek. Dési Huber képei kissé szabadabb lélekzethez jutottak, némi fény és levegő költözött beléjük, távlatuk pedig kiszabadult a síkfalazat börtönéből. Az ábrázolás végül is teljesen levetette az elvont képszerkesztés béklyóit és fönttartás nélkül a temperamentum sodrára bizta magát. Itt is beteljesült a magyar temperamentum festői törvénye. A szorgalmazott vonalrajzot elsodorta a színek ösztönös hullámvérése. Így jutott Dési Huber azokhoz a képekhez, amelyek színbeli szépségéről és gazdagságáról a reprodukciók csak igen tökéletlenül adnak számot.

A régi festményeken egymásba és szürkébe tompított, simán fölra-kott, lazuros, barnás és vöröses árnyalatok vitték a szót. Az újabb képeken az ecsetjárás nyomai frissen, leplezetlenül látszanak. Csupa erős fényű szín, főként világos kék, sárga és zöld nyugtalankodik, közbevillanó rózsaszínek, kárminok és cinóberek társaságában. Éles ellentétek üzik egymást egyre hevesebb és torlódóbb izgalmak felé, de még ezen a zajló versenyen is tuharsan egy-egy még vesztebb színrianás, egy-egy cik-kázó diszsonancia. Tulnyomóan derült színeket látunk, de egybefonódásuk mégis tele van fájdalmas feszültséggel, daccal, bujkáló keserűséggel és késhegyre menő, lázadó indulattal. A *Konyhasarok* enyhe kékes-zölde harmóniája ritka kivétel. Ősi kuruc indulatok támadnak Dési Huber szímeiben, amelyek megérdemelnék, hogy harci riadó és zászló módjára lobogtassák őket sokunk lankadó magyarsága és szabadságszeretete előtt.

Izmos, férfias lendület ragadja magával ezeket a dusan ömlő színeket. Rohanva árasztják el a teret és száguldó futamaik nyomán egybecsapzottan, egybedöngölve és tapasztva alakulnak a dolgok: a táj, a növényzet, a beltér, az emberi arc vonásai. Ám azért ezt a vágatató, égen-földön végigsöprő színességet az indulat roppant hevében is vasmarokkal fogja össze a szerkezetes fegyelem, a formáló akarat és a ritmus. Dési Huber festői dinamikáját éppen ez a tömörítés látja el feszültséggel. Így telik meg ábrázolása kifejezéssel és az élet kicsattanó, valóságos erejével. A temperamentum majd szétveti ezeket a képeket, de a féktelenségre hajló festői virtuson a szellem ébersége uralkodik. Ez a szellemi éberség emeli ki Dési Huber képeit az egyéni hangulatok, a szubjektív színömlengések sorából és irányítja őket a valóságos, bár messzi és rejtett távlatok világába. Hogy valóságos nem a tárgyak külszínes másolatát, hanem gyökeres, életes jelentőségük feltárását értjük, az természetes. Ezért is nevezzük ezt az ábrázolást dinamikus realizmusnak. A szellem nem lebeg finoman, atmoszféricusan és előkelően a vizek fölött, hanem küzdelmesen egybeforr a dolgokkal. Nem tükröz és nem sejtet, hanem *mozgat*.

Nem nehéz meglátni, hogy Dési Huber színes lendülete fölött van Gogh, szerkezetes térképzése fölött Cézanne tündöklő, mint távoli vezérlő csillag. Nem nehéz nyomon követni, hogy a művész milyen sokrétűen és a formák kombinációja körül mennyire ötletesen tud komponálni, ha témája úgy hozza magával. Elég, ha erre vonatkozólag a *Kubikusok* és a *Kis öreg* c. vásznakat említjük példának. Fontosabb Dési Huber képeinek rendkívül gazdag és merész ütemezésére figyelünk, amelynek Nemes Lampérth és Egry kivételével egész újabb festőművészetünkben nin-

csen párja. Ez a hol szélesen ivelő, hol hirtelenül szökkenő és forduló erősen rapszódikus ütemezés színmagyar jellegű. Magyar népi témák nélkül is érezteti, hogy a festő nemzetileg hová tartozik. Amivel korántsem akarjuk kisebbiteni a népi témák jelentőségét. Ellenkezően, Dési Huber képeiben akárcsak Derkovits Gyulánál vagy Barcsay Jenőnél a népi valóság felé forduló szemléletnek igen nagy fontosságú, teremtő erejű szerepét látjuk. Derkovitsot főleg a városi nincstelenség sorsa ütötte szíven. Dési Huber újabb képei inkább a föld és a falu emberének gondjaival terhesek. A *Keserves* néprajzi járulékait látva sem téveszthetjük össze ezt az ábrázolást a népieskedő műtűyrke divattal. A „bus magyar“ érzélgőssé silányított és koptatott romantikája helyett ezen a férfi ábrázaton tragikusan, mélyen igaz magyar gyötrelmek rajzolódnak. Ami az arcot környezi, az csak arra való, hogy a mi hires, cifra nyomoruságunkat példázza.

Dési Huber művészetére kinzóan nehezedik a magyar lélek szociális és nemzeti pesszimizmusa. A *Viharmadarak* groteszkül vésztojósó károgását véljük hallani és nem egy tájkép ege úgy fest, mintha félelmetes üstökös körül örvénylene. A szorongatott lélek szabadulást keresve árasztja magából a lángoló távlatokat és a fojtott mélységekből néha ittasultan, diadalmasan csap magasra „uri kedvünk“. Soha jobbkor meg nem érhetett volna ez a festészet, mint éppen most, a nagy labancjárás és a sok kótyagos hetvenkedés idején. Nincsenek véletlenek, legkevésbé a művészetben. Hinnünk kell legjobb szellemeink népi-nemzeti rendeltetésében.

HOLLÓS KORVIN LAJOS: A HINTALÓ

*Homályban éltem, puhacsontu gyermek,
pihés fejemre nem sütött a nap.
Penész festett szobánk falára kertet
s csatorna csorgott ablakunk alatt.*

*S megjött a bécsi bácsi. Drága percek!
Igértel, vesz nekem hintalovat
s hogy Bécsbe visz magával. Drága tervek!
— De végül itt felejtett a vonat.*

*Ily csalfa volt gyermekkorom világa
s ily kurta, csak fakó szemvillanásnyi,
amennyit fölfedett a csöppnyi lámpa.*

*Ó hol van már anyám e régi mécse,
ó hol a hintaló, a bécsi bácsi?...
... S azóta hol van már a bácsi Bécsé...*